Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА,
НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера дена ◆ ЕРА, 10 ИЮНЬ, 1982 шу. ◆ № 69 (8635). ◆ Мах 3 кеп.

ДЕРРИГАЧА ХАЛКЪА ГIУЛАКХ

КПСС ЦК майски (1982 ш.) Пленума исторически документаш ерригача парте, дерригача халкъа уйлан юкъмоттиге латт. Советски наха Iалаьмате чIоагIа теркам тIабахийта Iомаю Пленуме КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела новкъоста Л. И. Брежнева ягь доклад, СССР Кхачан программа, цунца дувзденна КПСС ЦК, СССР Министрий Совето даь соцамаш. Цу документашка белгалдаь да парте XXVI съезда решенеш толаме кхоачашъяра, мохк дIахо экономически социальни дегIабоалабара, халкъа хьал-торо айяра дола хьадда новкъаш.

Партийни, профсоюзни, комсомольски организацешка, хIара колхозе, совхозе, промышленни а юртбоахама а производстива кхыча коллективашка, хIара советски дезало дешаш а Iомадеш а да уж исторически лоархIам бола документаш. ЛоархIа а лоархIаш белгалйоах шоай республика, район, колхоз, совхоз дегIаяра перспективаш.

ГIулакх хIанз сенах латт аьлча, из латт гаргарча итт шера чакхдаха аьнна парте белгалдаь гIулакхаш чакхдахара организаторски наха юкъера политически болх дика вIаштIехьбаккхарах. «1990 шерага кхаччалца йолча хенарча СССР Кхачан программахи из чакхъяккхара де дезарехи» КПСС ЦК Пленуме новкъоста Л. И. Брежнева яьча докладацара положенеши выводаши, Пленума материалаш шерра дIайовзийталга а вахаре кхоачашъелга а Iалашдергдолаш массанахьа идеологически болх боаржабе безалгах.

Парте хьех беррига организаторски политически кхетамеи болх вай планий кхел къоастаеча тIаберзабе беза яхаш. Новкъоста Л. И. Брежнева Кхачан программа декхараш белгалдеш хозахета аьннадац, массаза а санна, уж кхоачашдара доккхагIдола дукъ парте райкомашта тIадужаргда аьнна. Цар Iоаьвй организаторски политически болх бара йоккха опыт. хIанз цу балха боарам кхы а айбе беза цар.

ХIара партийни, профсоюзни, комсомольски организаце, министерства, ведомства белгалде довгIа Кхачан программа декхараш кхоачашдеча шоаш лоацаргдола дакъа. Политинформатораша, агитатораша, лектораша, докладчикаша шоай болх вIаштIехьбаккха беза уж декхараш республике хIара къахьегамчунга дIадовзийтаргдолаш. Из болх бе боагIа нах бахача моттигашка, клубашка, агитпункташка кхы тIехьа а ца ноахаш кердаяккха еза гойтара агитаци.

КПСС ЦК Пленума материалаш нахага дIайовзийтара беш бола болх лоацца хана ба а бaь биъа вий йолаш бац. Из дуккхача хана, хаддаца, деррагIа бе безаш, новкъоста Л. И. Брежнева доклада тIара положенеши выводаши, Пленума соцамаш, Кхачан программа деррига доакъош, партеи правительстван соцамаш кхоачашдара республика къахьегамхой оарцагIбоахаш лелабе беза боккха а оехкоткаме а болх ба. Из беш нахага дIадовзийта деза хIанз юрта боахам малагIча хьал тIа ба, йолаш йола халонаш, из тоабара торонаш малагIаш я. Укх 1982 шера а тIехьа юрта боахаме овлангара хувцамаш де дезаш долга дIахайта деза къахьегамхошка, царех хIаране цу боккхача балха юкъе ший моттиг хьа а лаьца, хьинаре къахьегаргдолаш. Из де дезаш да тIехьарча шерашка Iалама хьалаш аьттув боацаш хиларах юртбоахама производства цхьадола доакъош тIехьайдиса хилар бахьан долаш а. МолагIа хьалаш отте а, Iалашде деза 1982 шера планаш а тIаьйца декхараш а кхоачаш а тIехкхоачаш а дела.

Чакхбоахача беррига массово-политически балха тIа белгалдаха деза Кхачан программа парте итт шера йолча экономически политика лоархIаметIа доал дакъа, планировани счара принципиально керда гIа, юртбоахам айбара, цун эффективность лакхъяра дола дIоагIа долга.

Кхачан программа чакхйоаккхача боккха болх бе безаш а халкъа депутатий Советаш. Цар декхараш къаьста белгалдаьд СССР Лакхехьарча Совета Президиума заседане ше къамаьл деш новкъоста Л. И. Брежнева.

Юрта боахама а цунца юкъвеннача отраслей а болхлошта юкъе шерра социалистически яхь йоаржае еза. Iалашде деза цар хьаькала, овсарле лакха йолаш къахьегилга, вай нахара хьал айдара, машар чIоатIбара кIийле иа хилар дега а кхоабаш.

Партийни, профсоюзни, комсомольски организацей декхар да Кхачан программа кхоачашъеш доли хьалхара шу организаторски, наха юкъе бу политически болх дика дIаоттабарца, къахьегаме доккхий толамаш доахаш белгалдаккха.

Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхошта къаьстта белгал да КПСС ЦК майски Пленум хинна шу. Вай майчлуш да СССР хьаь 60 шу дизар, Нохч-ГIалгIайчен автономе 60 шу дизар, нохчийн гIалгIайн шоай лоIамагIа Россеи юкъебахи 200 шу дизар даккха ма доагIара белгалдаккха.

Шеко яц партеи правительствеи оттадаь декхараш толаме кхоачаш а деш вай уж цIейи дездергхиларх!

СИЙЛАХЬЧА ЮБИЛЕЯШТА НАКЪАДОЛХАШ

Дукхагlа Iалашде доакъар

ХА ЗЕХЬА ЙОАЯЦ

Доакъар Iалашдара месячник долча юкъа шера план 1300 тонн йолаш кхо эзар тонн сенаж, пхи бIаь тонн силос кийчъе, ши бIаь—йол Iалашъе, 150 тонн баьца витаминни хьоар даккха дезаш я Ачхой-Мартановски района «Самашкинский» совхоза коллектив. Укх шера цу боахаме кхееш 485 гектара тIа люцерна я. ХIанзле 260 гектара тIара хьекхай буц. Из болх беш боахкачарна юкъе геттара дика къахьег механизатораша Шамаев Хьусенеи Алиев Мусейтеи. ХIара дийнахьара нормаш юкъера лаьрхIача 200 процент кхоачашъю цар. Шина механизатора болх цIена кхоачашбеш хилара къаьстта раьза ба доакъар Iалашдарах бехктокхаме вола совхоза директора заместитель Дуриев Руслан а боахама керттера агроном Магомадов Бауди а.

Люцерна хьекхача кхашка цу сахьате минеральни удобрени а тоcс. Цу гIулакхо сихагIа гаргакхоачийтаргья шоалагIа буц хьакха йиш йола хо. Люцерна дигъазза чуэца дага ба совхозе.

Дика ба хьокхам. План ши бIаь йолаш хIара гектара тIара 220 центнер буц чуэц. Дукхьашха хьекхача люцернах 80 гектара тIара яр кIоага чу еллай. Цунах хьахинай 1300 тонн гаргга сенаж. Лабораторе техкача цунна лакха мах а баьб.

— Хьаькхачул тIехьагIа шин-кхаь дийнахьа кхай тIа касарашка уллийт оаха люцерна. ТIаккха лабораторе тохи цун йокъаллара боарам. Из дерттIа хилча мара кIоага чу а йоллац. Ишта кийчъяь сенаж дика хул, — йоах Магомадов Бауде. — ХIаьта из таипа доакъар шера планал 1700 тонн дукхагIа кийчде лаьрхIад оаха из хьайбашца аьлал а дикагIа дуандаь а цо бу пайда бокхагIа боландаь а.

Сихдаь дIахьош да цу боахаме баьца витаминни хьоар даккхара балхаш а.

АВМ яха цхьа агрегат я совхозе. Дигъ сахьата мара соца ца еш дийнахьеи буси болх беш я из. Операторашa Лабазанов Акилеи Хабаев Юсапеи кулгал а деш цунга хьожаш ши смена я. Планаш тIехкхоачашъю царех хIаране. ХIаьта а царна юкъе льржача яхье хьалха Лабазанов Акил кертте латтар я.

Дийнахьеи буси юкъера лаьрхIача кхо тонн баьца хьоар доаккх шина а смено цхьана. Из да планах даккха дезачул 800 килограмм дукхагIа. ХIаьта хIанзле 45 тонн гаргга кийчдаьд из. Шера планах 500 тонн даккха дезаш да.

ХIанз болх беш йолчоа юххе АВМ яха кхы цхьаькха агрегат а я дIаоттаьь. Июнь бутт юкъенхоачаш из болх бе йолайолийте баьца витаминни хьоар даккхара шера план кхоачашъе шоай къахьегамхошта карагIдаргхиларах шеко яц совхоза кулгалхой.

Боккха теркам тIабохийт совхозе доакъара кхом бе, из дукхагIа кийчде йиш хулийтача торонех пайда эцара. Яхарой яхача моттиге лоаман даьгIенашка доажаде дIадигад хIанзле 1200 къона бежан. Цига эри тIаьхьина буц хьекха кийчъе дага ба совхоза кулгалхой 700 тонн йол.

Трактора тIехьайийзача а шоаш лелача а косилкашца буц хьакха йиш йолаш яц цигара босенаш. Кулг-кара мангал хьокхаш болх бе хала да. ХIаьта аттагIеи сихагIеи из болх бергболаш кулг-кара леладу механически мангалаш Iалашдаьд совхозе. Царех цхьадолчарех хIанззе пайда эцаш ба жа Iуй. Кошарашта гонахьара, дикагIа буц тIаьхиначара Сунженски дукъа тIа цу мангалашца йол кийчъеш боахк уж шоаш. Мел йол яргья белгал а доаккхаш йистай мангал хьакха йиш йола моттигаш.

Еррига йол шера план 1200 тонн йолаш 1400 тонн кийчъе дага ба совхозе. ЛаьрхIар чакхдаккха новкъостал дергда планал дукхагIа йолаш Шолжа юххе 40 гектар лаьтта дIайийнача люцернас.

— ДукхагIйолча моттигашка хий а латташ, тIаьхьна кIотирглаш а йолаш хьалха пайда эцаш дацар из лаьтта, — йоах Магомадов Бауде. — ХIаьта соахка хий дIа а хийца кIотирглаш дIа а яьха карадерзадир. Шолжа юхе доландаь лаьтта лакхерча тIоана гаргахоач цига тIоадал. Цудухьа хий тоха ца дезача цу лаьтта люцерна дIае лаьрхIар, хIаьта дагадехар чакх а даьккхар. Укх шера дукхьашха хьокхаш хIара гектара тIара 250 центнерал совгIа буц яьлар цу моттигера. Минеральни удобренеш тайсачул тIехьагIа люцерна дегIаенай цига безам бале тахан а хьакха йиш йолаш. ХIаьта цу нхай тIара кIезигагIа яле пхезза буц хьакха вIаштIехьдаргда укх шера.

Лоацца аьлча, планал совгIа йолаш хийцца сенаж, силос, йол кийчъе, ча Iалашде, баьца витаминни хьоар даккха торонаш йолаш ба цу боахама болхлой. Доакъар Iалашдара месячника задании 64 процент кхоачашъяьй цар хIанзле.

М. ХАМАТХАНОВ.

Доакъар кийчдара ихайкадаьча месячникаш шоай ма хулла дукхагIа йол, сенаж, баьца хьоар кийчдара тIатегIа балхош деш боахк Урус-Мартановски района «Горец» яхача совхоза механизатораш. Уж раьза болаш хьийзаь доакъара культураш.

Дика оттача хаоттамах пайда а эцаш, цхьа сахьат ха весха ца доадеш къахьег иа кийчдеш боахкача болхлоша.

Царна юкъе лаьрача социалистически яхье къаьстта дика къахьег тракториста Ингулбаев Шахида.

СУРТАШ ТIА: 1. Урус-Мартановски района «Горец» совхоза дикагIйола механизатор Ш. Ингулбаев. 2. Аьла лаьрхIа хьокхаш латт люцерна.

З. БАТЧАЕВА суртaш.

ВОШАЛЦА БА НИЗ

КПСС XXVI съезда решенешка, новкъоста Л. И. Брежнева рекомендацешка а указанешка а хьежжа Къулбаседа-ХIирийчени Нохч-ГIалгIайчени къахьегамхой идейно-политически, интернациональни, атеистически кхетам луш хьалхебара пхе шера цхьана чакхйоаххаргйолча мероприятей плана кулгаш яздир самардийнахьа город Орджоникидзе.

Плана тIа лаьрхIа да юкхьлицарча партийни организацей, вIаши гаргара йолча предприятей, боахамий, дешара заведеней балха опыт вIаши йовзийта, царна юкъе шерра социалистически яхь йоаржае. Оттадаь да каст-каста Iилма-практически конференцеш, ваI дола политденош, доттагIала цIейш, кхыйола мероприятеш чакхъяха.

Дас тIарча вошало вIаши бувзаш ба Нохч-ГIалгIайчени Къулбаседа-ХIирийчени къахьегамхой. КПСС XXVI съезда исторически решенеш толаме кхоачашъяра тIехьа яхь а лелаеш цар хьинаре дIа-юха тел боахами культуреи хьалхьара, партийно-политически балха йаьхий опыт. Из да интернационализм бокъонца лелаелга.

Самардийнахьа вежарашха йолча республике хилар КПСС Нохч-ГIалгIай обкома хьалхара секретарь А. В. Власов керте а волаш йола Нохч-ГIалгIайчен кулгалдеча болхлой делегаци.

КПСС Къулбаседа-ХIирий обкома сердалон ЦIагIа кулгаш яздир вежарашха йолча республикай парте областной комитеташа къахьегамхошта идейно-политически, интернациональни, атеистически кхетам луш цхьана чакхйоахаргйолча мероприятей плана. Гулбеннараш та хьалхаццка къамаьлаш дир КПСС Нохч-ГIалгIай обкома хьалхарча секретара А. В. Власова, КПСС Къулбаседа-ХIирий обкома хьалхарча секретара В. Е. Одинцова, НГIАССР Лакхехьарча Совета Президиума председатела Х. Х. Бокова, Къулбаседа-ХIирий АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатела О. А. Басиева, НГIАССР Министрий Совета председатела М. А. Керимова, Къулбаседа-ХIирий АССР Министрий Совета председатела М. Г. Цагараева, КПСС Нохч-ГIалгIай обкома секретара М. О. Бузуртанова, КПСС Къулбаседа-ХIирий обкома секретара Ю. Н. Конева.

Къамаьлаш даьраша белгалдир цхьана чакхйоахаргйолча мероприятей плано идейно-кхетама, экономически, социальни декхараш комплексно кхоачашдара Нохч-ГIалгIайчени Къулбаседа-ХIирийчени партийни, советски, боахама, общественни организацей балха хаддаза координаци елгеи из чIоагIбелгеи Iалашде дезилга. Цо гIо дергда идейно-теоретически, политически кхетама болх организаторски боахами гIулакхашца вIаши бувзаш бе. Плано дерхI къахьегамхой советски патриотизмаи социалистически интернационализмаи уйла йолаш хьалкхебе, наха вахаре хьинаре цакъ лувцилга, социалистически вахара хьисапа антиподашца машар гургбоацаш уж хилар Iалашде.

Цу лоархIамеча документа кулгаш яздаьчул тIехьагIа Нохч-ГIалгIайченера хьаьший хьежар Къулбаседа-ХIирийчен столицерча доккха маIан долча моттигашкеи кердача гIирсашкеи. Уж хилар кердача, башха-дика кийчъяьча Iилман библиотеке, Октябра 50 шу дизара цIерагIча майдан тIарча ДоттагIала монументага хьежар, хилар «Казбек» яхача мебельни объединене, кхыча объекташка.

Цу дийнахьа Октябрьское яхача юрта Нохч-ГIалгIайчен делегаце даиъа лаьцар Пригородни района В. И. Ленина цIерагIча, Ленина орден лелаеча колхозеи Наьсарен района «Экажевский» совхозеи къахьегамхой доттагIала митинге. Митинге тIайцар Къулбаседа-ХIирийчени Нохч-ГIалгIайчени къахьегамхой доттагIала парте XXVI съезда исторически решенеш кхоачашъеча вIаши деш дола новкъосталаш чIоагIде тIаьхьехаш дола кхайкарал.

Митинг чакхъяьлча эрсий, хIирий, нохчий, гIалгIай иллеш а доахаш концерт оттадир.

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР-е ГIОЛЛА РСФСР РАЙОННИ (ГОРОДСКОЙ) ХАЛКЪА СУДИЙ ХАЛКЪА ЗАСЕДАТЕЛАШ ХАРЖАРА ИТОГИЙ ХЬАКЪЕХЬАРА

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума

ХОАМ

«РСФСР районни (городской) халкъа судий халкъа заседателий оргIанарча харжамий хьакъехьарча 1981 шера 24 ноябрерча РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума Указага а «Нохч-ГIалгIай АССР территоре тIа РСФСР районни (городской) халкъа судий халкъа заседателаш харжара хьакъехьарча 1982 шера 17 февралерча Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Соцамага а хьежжа республике 1 апреле денз 31 мая кхаччалца РСФСР районни (городской) халкъа судий заседателаш харжаш хиннаб.

Наха болх беча а уж бахача а моттигашка хиннача гражданий собранешка харжав РСФСР районни (городской) халкъа судий 3073 халкъа заседатель.

Халкъа заседателалла харжараш юкъе ба болхлойи колхозхойи — 54.89 процент, кхалнах — 55.05 процент. КПСС членаши членалла кандидаташи — 41.36 процент. Беррига халкъа заседателех 60.23 процент бараш хьалхха харжа ба.

Халкъа заседателаш харжилга чакхдаьнад дика вIаштIехьдаьккха, РСФСР КонституцегIа, Нохч-ГIалгIай АССР КонституцегIа, РСФСР судоустройства ЗаконагIа доггIача тайпара а РСФСР районни (городской) халкъа судаш харжарех дола Законага хьежжа а.

ХЬИНАР АЙДЕННА КЪАЬХЕГ

КПСС ЦК майски (1982 шера) Пленума решенешта хьинаре къахьегарца жоп а луш, башха-дика къахьегама толамаш доахаш чакхбаьккхаб дIабаха пхи бутт «Ставропольнефть» НГДУ мехкдаьттахоши. Мехкдаьтта даккхара пхе бетта план 101.8 процент кхоачаш а яь, планал совгIа цар даьккхад 30.3 эзар тонн «Iаьржа дошув». Задание совгIа махкала юкъкхай 704 эзар сом мах бола товарни продукци. Къахьегама овсарле лакхъяра задани 1.7 процент тIехкхоачаш а яь, планал совгIа даккхача мехкдаьттах дуккхагIдар из лакхъяра чотагIа даьккха да.

Массаза санна НГДУ мехкдаьттой гаьи [illegible] цехашта юкъе лаьржача социалистически яхье хьалха латташ я укх юбилейни шера а Кузьмин Анатолия Владимирович корте латтача [illegible] наха коллектив. Дукхьал пе бе яхе бетта задане совгIа даьккхад 28670 тонн мехкдаьтта. Шоай укх шера [illegible] социалистически [illegible] тIехкхоачашдеш [illegible] Николай [illegible] кулгалдеча цхьаьнагIча цеха мехкдаьттахой а. Цар [illegible] совгIа даьккхад [illegible] тонн мехкдаьтта. [illegible] бетта [illegible] тIа тIа [illegible] уж [illegible] бетта [illegible] ча дешашка а.

Соахкарчул дикагIа болх а беш...

[illegible]

Г. ТКАЧЕВ.

ХЬЕХАМЧИЙ НОВКЪОСТАЛЦА

КПСС XXVI съездо хьалхашка оттадаь декхараш кхочушдара боккхача лоархIаме да хIара участка, буровой бригада, цехо, эггара хьалха цара керте латтача мастераша шоьй болх нийса а дика а бар. Мастераша хьинаре дакъа а лоцуш кхочушду техникен производства технологии эрганьикха тоаяра тIадерзадаь гIуллакхаш.

Бурув деттара балхий управлене подразделенешка къахьегаш ва 31 буровой начальники мастери. Дукхагlа йолча бригадашта керте латт производство дика вIаштIехьликъа ховш, болхлошта кхетам балара, цар культурно - технически боарам лакхбара гIуллакхе йоакхо еш бола опытни специалисташ. Управлене мастерий совето (председатель ва буровой начальник новкъост Попхадзе) шоьй болх бу управлене начальника чIоагIъьвча планагIа.

Эггара лакхагIа квалификаци йола, инициативни мастераш юкъе а болаш йолча совета заседанеш хул кварталe цкъа. Цу заседаней ден повестка тIа уттаду эггара хьалха экономиках, производствана доалдарах, социалистически ляь вIаштIехьаликхарах, къахьегама дисциплина чIоагIъярах, кадраш хувцаялар лохдарах дола дешаш. Цу совета керттерча декхарех цаI да производствени низалех ма могга дикагIа пайда ийбара, оборудованега цун низаги хьежжа, болх сайтарни нийса эксплуатаци яраи, юкъарчал доаццаш участкашка керда техника чуйоалаяра тIадерзадаь долча организационно - техническа гIуллакхий планаш уттаяра мастераш юкъеувлар.

Мастерий совете ладугI йоккха профессиональни опыт йолча дикагIа болча мастерий, хьехамчий балхах йолча отчеташка. МоллагIча мастера с хьехамча отчет совете оттаеш хилча совета членашна лаьрххIа тохк отчет о кийч-/дучуш организаторски а кхетам балара а болх, цуина анализ ю. Цудухьа мастерашна творчески опыт вIашийоашйтар хул цу заседанеш.

Цига белгалдоех участка, цеха, ерригача управлене балхацара кхоачамбоацараш, кьестаяьна йола проблемаш, уж тоадара де дезарех дуцц.

Эггара лакхагIа квалификаци а йоккхагIа балха опыт а йолаш ба буровой начальникаш: Г. Г. Попхадзе, Н. А. Атарщиков, Н. А. Галаев, М. А. Хадзиев, С. Н. Михайлов, кхыбараш.

Массехк доп аргда аз Н. А. Галаевх. Ше техникум йистеяьнахьча гIоне Малгобекски бурув тохара балхий управлене къахьегаш ва буровой начальник Н. А. Галаев. Укхаза болх беча шерашка хьахьенхад цо ше квалифицированни специалист а производства дика организатор а волга. 12 шу совгIа ха я Н. А. Галаев буровой мастер вола, бурув тохара балха опыт йоккха йолаш ва, 1968 шера дена кагирхой хьехамча ва. Цо болх бе Iомабаь ба хIана хьинаре къахьегаш бола итташ кагирхой. Шоай хьехамхочов Н. А. Галаевна чIоагIа баркал оалиш ва. Масала, лоацца хина бурильщика гIоначагара буровой мастерга кхоачлш балха гонзал Iомае цо гIо даь вола Абубакаров Султан Шамсудинович. Заочно Грозненски мехкдаьтта институт дикка кхийнад цун цу юкъа. ХIаьта хIана инженера болх беш а ва.

Ший хьехамхочун чIоагIа хьмбеш ва иштта Кузнецов Анатолий Федорович а. Цун коллективе бурильщика гIоначи волаш болх бе а волавенна бурильщик хиннав цунах хIана. Болх беш болча кагирхой сайрийнара цхола а лькъа юкъера образовани а я цун. Цу коллективе хиннав бурильщик хIана хьехамча волча Гулаков Виктор Иванович а. Массане а лакха квалификаци я цар, творчески къахьега Iомабенна, гонахьарчарна масал гойтаж къахьег.

Хьинаре общественнии ва Н. А. Галаев. Из ва кадрай общественни отдела член, экономически школа, кулгалхо, кагирхой хьехамча.

Бурув тохара балхий управлене хьалха латтача коллективашта юкъе я цун бурув детта бригада, дика да цун технико - экономически хьахкхамаш, цхьайтталагIча пятилетка шоллагIча шера цхьоалагIча квартала плэн 115 процента социалистически декхараш 112 процента кхочашдаьд. Дика латт цун бригаде политико - кхетам балама болх а.

КIезига бац бурув деттара балхий управлене технологи тоае а техническа средствааш эргаяха а новкъостал ден бола дукха рационализаторски предложенеш тийнна буровой мастераш, производства новатораш. 1982 шера хьалхарча квартала дукхагIа бараш болхлой а болаш бола 100 рационализатор вар тха бурув деттара балхий управлене.

1981 шерен 1982 шера хьалхарча квартала итогехи динагIа бола рационализатораш лаьрхIад 3960 сома маьхка экономически эффект енна 4 рационализаторски предложени еннача буровой начальникаха Л. А. Хадзиевх, 2380 сома маьхка экономически эффект енна 2 рационализаторски предложени еннача А. М. Атарщиковх, кхыбарех.

Малгобекски бурув деттара балхий управлене НТИ лиhех 1982 шера производства юкъейяьа лаьрхIад 130—140 эзар сом экономически эффект лургйола 20 рационализаторски предложени. Цу решенешка хьехаха рационализаци, НТИ службашта хьалхиниа латт хIана уж кхоачашдара новаторий а рационализаторий а чIоагIа творчески низ тIабахийта безаргбола доккхий декхараш. Цу гIуллакха боккха лоархIам болаш я мастерий совет.

И. КРЕСТЬЯНИКОВ,
Малгобекски УБР кадрай отдела начальник.

ЛОАМАН ДАЬГIЕНАШ

ХIара шера ахкен эмалахьа лоаман даьгIенашка 2 эзар совгIа бежан дIадут Назрановски районерча совхозашкара. Лакха, листа, хIаьта хьайбашта геттара пайдане буц йолча цу даьгIенашка дийнахьен буся юкъера лаьрхIача 600-700 грамм дулх тIаккет хьайбашта.

Лоаман даьгIенашкара шоашта боалача пайдах, цига доажаде укх шера доахан дIадигара дечох дувц тахан Назрановски района юрта боахама управлене керттерча зоотехника Х. Эгиева.

Кхачан программа кхоачашъяра дош къоастадеш къаьстта лоархIаме да дIадоадар ма могга лох а деш хьайбай продукци вассамъякхар, цу гIуллакхага кхача керттера торо—доакъара баса дегIайоалаяри чIоагIъяри. Тха района хьалашка геттара лоархIаме да доакъар Iалашдеши хьайбаш доажадеши лоаман даьгIенехи цонехи пайда эцар.

Назрановски района чудоагIача лоамашка я 56 эзар гектар даьгIенаши цонаши. Цу моттигашкара хIара шера хьайбашта дуаде йиш йолаш да 110 эзар тонн моша доакъар, Iалашъе йиш я 11 эзар тонн йол.

Цунца цхьана, лархIа езаш я цу моттигий потенциальни торонаш а. Кхы тIа буц я ювш тоадича даьгIенаша, цонаша лу пайда 1,5-ъза лакхлургба.

Хьайбай дегIа беча пайдата диллача, дIаюш йолча баьцашка а кхоачаш, атагIе эри тIаюалачарел дукха дикагIа я лоамашкара буц. Масала, лоаман баьца цхьа центнераца 30 доакъара единицех 2,7 килограмм кхачан протеини а, хIаьта изаза йолча люцеркаца — 21 доакъара единицех, 4,8 килограмм кхачан протеини. Из хIама белгалдаьккхача кхоачам ба лоаман буц хьайбашта мел пайдане я хара.

Фу хьал долаш я тха района лоаман даьгIенаш, цонаш хIана? Белгалдаьккха доагIа, кхача районий йолчарел цаpиа аттагIа тIаккхача йиш йолга а цигара буц дукхагIа йолга а. Баьца тохкамо хьахьоих, баьций хьувкъам тIеххбаьцна боацаш долча шера а, ахкан эмалахьа цига хийцца 3,5 эзар бежан летаде йиш йолга, хIаьта цонашкара, даьгIенашкара Iалашдаьча доакъарца Iан эмалахьа кхаба торо я кхы тIа а 10—15 эзар бежан. Иштта из гIуллакх вIаштIехьдаьккхача 10 эзар тоннал кIезигагIа доацаш дулх тIаккхетийта йиш я, хIаьта ... из даккхара дIатIоргдар цхьа миллион сомал тIехьдарзад. Цул совгIа, даьгIенех пайда эцаш хилча районе гIолла шера йоккхачох юкъера лаьрхIача 45 процент шура ригара Iалашдаьча доакъаро яккха йиш хулийтаргья. Пиша-м яр, цхьабакъда ледара леладу из гIуллакх. Пачхьалкхен, лаьттан фонди юкъейоагIа дукха моттигаш цхьаккхо да воаццаш йисай. Из баьхьан долаш 11 эзар гектара тIа 600—700 бежан мара леладаш хIана. Цул совгIа, доахан доажадара даьгIенаш хIара шера хувца йиш йоллаше из гIуллакх чакхдаккхац. Хаддаьа цхьан моттигашка доажаду. Из бахьан долаш цхьацца йола баьцаш юха меттаоттае а ца кхуваш къалу даьгIенаш. Уж тайна гIалаташ нийсалургдоацаш гIуллакх вIаштIехьдаьккха деза совхозий кулгалхоша.

Ала хIама доацаш дика пайда эц лоаман даьгIенехи цонехи «Назрановский», «Экажевский» совхозий хьайбаш леладераша. ХIара центнер дулх даккхарга юкъера лаьрхIача 22 сом мара дIа а ца дохийташ дийнахьен буся 700—800 грамм дулх тIаккхетийт цар хIара бежана. Йоакхо ю доакъар Iалашдара.

Доакъар Iалашделга къаьстта йола отрасль санна хьакъоастадаьд укх шера. ХIаьта планагIа кийчъе езаш я 7500 тонн йол, 5800 тонн сенаж, 49 эзар тонн силос, даккха деза 1600 тонн баьца хьоар. Месачник долча юкъа совхоза коллективашта хьалхашка декхар оттадаьд 3000 тонн йол, изаза сенаж кийчъе, эзар тонн баьца хьоар кийчде.

Хаоттамма хьалаш во даьле а хьалхашка латта декхараш кхоачашдара шоай ерригата торонаш оарцагIъяьха низ дIаихоачар деш ба хIана района юрта боахама къахьегамхой. Цхьацца толамаш а доах. Масала, «Назрановский» совхозе рапсах 800 тонн сенаж а елла 20 тонн баьца витаминни хьоар даьккхад хIана. хIаьта «Маян» совхозе рапсах 220 тонн кийчъяьй сенаж «Экажевский» совхозе — 60 тонн.

ДIадоладаьд йол кийчъяра балхаш а. Хаоттамо йиш ца хулийташ хIана укх тIеххьарча [illegible] карагIдаьннадац доакъар Iалашдара балхаш лерттIа дIадоладе. ХIаьта укх шера хьалхашка латта декхараш кхоачашдар дукха тха района къахьегамхоша низ дIаихоачар дергхиларах теш со.

[illegible]

СУРТА ТIА: [illegible]

И. ПЛИЕВА сурт.

Шура дукхагIа йоакхх

Ткъо шу гаргга ха я Хожбахмадова Закията фермашка хьинар ца ходеш къахьега. Доярка говзал кара а ерзаь хьалхарча шерашка болх баьб цо «Пригородный» совхозе. хIаьта укх тIеххьарча дийтта шера вIашта — «Юбилейный» совхозе.

Цкъа ше хьанийца болх тIа-тIа чIоагIагIа беза а луш дIайода Хожбахмадова. Цо шна соибаьккхан хьинар айдаьн къахьегийт доаркага, денал дIакхоачийт ниIслучи халонаштен кхоачамбоацараштен майрра духьалъотта, дега доккха дикахетар а хулаш шер-шера ший планаши тIайца социалистически декхараши толамо кхоачашде.

ДIалхача пятилеткаех доккхий хIамаш карагIдувлаш къахьегарах Даьхено Ленинен Октябрьски революцен орденаши «За трудовое отличие» яха медали енна Хожбахмадова Закията.

Дика хьокхамаш гойташ дIайолалий Закията цхьайтталагIа пятилетка а. ДIадахача шера хIара ше хьожача Iаттагара 4218 килограмм шура яьккхай цо. Из толам баьккхача Хожбахмадовайна, социалистически яхье котъяьнарг а лаьрхIа. КПСС обкома, Нохч - ГIалгIай АССР Министрий Совета, облсовпрофа, ВЛКСМ обкома Сийлен грамота еннай.

Цу десача совгIато кхы а дикагIа къахьега ше декхарийла яьрг а лаьрхIа тIатейIа болх беш я Закият укх шера а. Цхьа бутт хьалха Рязански областера доаладаьча боархача шинарех хьахиина духьашха даьха доахан хьанйцад цо. Юкъера лаьрхIача хIара къонача Iаттагара дийнахьа 13,0 килограмм шура йоаких Хожбахмадовас.

Из санна хьинар ца кхоадеш къахьегаш кхы доаркаш а ба цу совхоза ферме. Цlеча фух а долаш массехказза даьхкача доахах хIара Iаттагара дийнахьа 14,4—15,0 килограмм шура йоаких доаркаша Исиева ТIауса, Хасанова Баната, Душаева Малкана, Уциева Мизана, кхыбараша.

Хожбахмадова Закията а цун нешаша а хьинар айденна деррига шоай низаш оарцагIдаьхан къахьегарах толамо кхоачашъю совхозо пачхьалкхенна шура дIаялара план. Иштта, кхе бетта планагIа йоахка йоагIар 213 тонн йолаш пачхьалкхенга ехнай 252 тонн шура. ХIаьта ерригача цхьоалагIча сортагIа а я. ДIадахача шера цу юкъа ехначунца нийсъйича укх шера ехар 24 тонн дукхагIа я.

КПСС ЦК майски (1982 ш.) Пленумо чIоагIъяь Кхачан программа толаме кхоачашъяра керда торонаш а лехаш, шоай кхоачамех бизза пайда а эцаш къахьегама вахте латт совхоза хьайбаш леладераш.

СУРТА ТIА: «Юбилейный» совхоза дикагIйола доярка Хожбахмадова Закият.

И. ПЛИЕВА сурт.

БУРУВ СИХАГIА ТОХАРА

«Грознефть» объединенена чуйоагIача Грозненски бурув тохара балхий управлене производства хьалаш тахка а техка, къахьегам эргабаьккха тоабаьчул тIехьагIа управлене общественни советеи къахьегача бригадайи лоархIамера декхар а хинна дIаоттар керттера производство эрганьикха тоаяра гIуллакх. Укхаза вIашагIъелача центральни общественни совета кулгалдеш ва Грозненски УБР керттера инженер, совета членаш ба РИТС-ен БПО-н керттера специалисташ, хIаьта уж санна йола советаш вIашагIъехкай ерригача цехашка а. Царна кулгалдеш ба цехий начальникаш. Цехашка иштта вIашагIъехкай [illegible] бурув тохара балхашта НОТ-а планаш уттаяра лаьрхIа йола творчески бригадаш а.

Итташ боараш сомий маьха пайда лургбола тайп-тайпара мероприятеш чакхъяха лераI бурув деттача бригадашна уттаяьча НОТ-а планех (уж мероприятеш хIара буровой общественни совето, творчески бригадо чакхйоаш кхаьмнена бурув тохара балхаш дизза чакхдалладу).

Ремонтни балхашнех болх ца беш йоаликен организационни ха ма могга кIезигъе еза. Цу гIуллакха ший хангаьа мел эшаш дар Iалашде деш; бурув деттачи оборудованена ремонт яри из буровой тIа дIаихачийтари, насосаш, вертлюгаш тоаяр, лоабаг шийа маркал нийсбар, мел эша балхаш ший хьанъкьа кхадар.

Бурув тохара оборудованени инструменти шоай дика хьоъа дIаиц бузувдеттарий бригадо, шоай Iалашьйи мохашта мел эшаш йола хьовенгаш, уIаьхьеш, доаторы запасни пачъялашт. Бригадашна механизмаши ашетрансп орто лоаттам царна оагIача тайнара пайда эцара тIехьашима а доаттаеш. [illegible]

[illegible] беча ханах ма могга дукхагIа пайда эцара чотагIа тоабе беза къахьегам, кхое еза электроэнерги. Цу гIуллакха болх ца беча зонашкара электроэнерги дIа а къуьлаш, сердал лу электросеть къаьст-къаьстача блокашта енъа еза. Эшача боарамал тIех а йоаццаш сийрда хилийта еза болх бу моттигаш, хIана яьлча, сердал тоъаш ца хилар, бIаргашта духьал сийгаш лелхар е сердал эшачул дикка дукхагIа хилар санна дола гIуллакхаш Iатикъ къахьегама овсарленна, уж гIуллакхаш нийсдаларах аварееш хулаш, нах лозабеш моттигаш нийслу.

Осташ нийса хьакъоастадира чотагIа уж кходо вIаштIехьдоал. ХIара сменагIа дIадодача учет а лелаеш химреагенташи утяжелителаши ма могга дукхагIа кхоар керда техникен дикагIйола технологии балха юкъе а йоалаеш, аварееш ма могга кIезигагIа хилийтар, бригадай кхоачамбоацараши дIадахар, болх ца бу организационни ремонтни балхашна ду ха лоацъяр — уж дешаш да балха тIера керттера дараш.

Къахьегама дикагIйола методаш юкъейоалаяреи ший ханнаьлен дикен производственни инструментай ярен чотагIа пайдаэ йола балха ха [illegible] сихде деза бурув тохари балхаш.

Уж мероприятеш чакхъяхара, номераш 130, 153, 500 [illegible] НОТ-а планаш оттаяьй. Цар производствана 200 эзар совгIа сом пайда бергба.

Из гIуллакх тха Грозненски УБР-е тIехдина вIаштIехьдаьхна цIарах [illegible] облсовпрофи кхайкаьча конкурсе [illegible] ... управлене [illegible].

Д. ГАБАЕВ,
Грозненски бурув тохара балхий управлене НОТ отдела воккхагIвола инженер.

Мишта кхоачашду тIайица декхараш?

ЦАР ДОШ ЧIОАГIА ХИННАД

ЦхьайтталагIча пятилетка шоллагIча шера план хьалхьа кхоачаш а еш, СССР-а 60 шу, Нохч - ГIалгIайчен автономе 60 шу, гIалгIайн Россеца юкъебаха 200 шу дузача цIейшта сийленца накъабахара доккхий социалистически декхараш тIайцад «Грознефтегаз» яхача мехкдаьттагазови управлене болхлоша. Цар дош деннад мехкдаьттаца хьайоагIа газ яккхара, бензин арахецара, продукци маьхала лиихара шера план. 30 декабре кхоачашъе, планал совгIа 8 миллион кубически метр газ яккха, шиъ эхи эзар тонн стабильни доаца газови бензин арахеца, планал совгIа 90 эзар сома маьха товарни продукци маьхала яккха, къахьегама овсарле заданел совгIа ах процент лакхъе.

Шоаш укх юбилейни шера тIайица доккхий декхараш ханал хьалха кхоачашдара «ХIара балха дийнахьа хьадер дукхагIа хилийтаI» яхача девизагIа шерра социалистически ляь йоаржаьча мехкдаьттагазови управлене болхлоша башха-дика къахьегама толамаш доах. ДIабахача цхе бетта даьхача производствени хьолхамаша къаьгга хьахьоах уж шоай дена даьй хилар. Планал совгIа мохидаьттаца хьайоагIа газ лехара шера тIайица декхараш дIахьайна гаргга тIехкхоачаш а деш, цхе бетта цар яьйхай 31 миллион гаргга кубически метр мехкдаьтта газ, арахийцад 1050 гаргга тонн стабильни доаца газови бензин, шера планал совгIа товарни продукци маьхала яккхара тIайица хинна декхараш а хIанзаехьа даьззал гаргга тIехкхоачашдаьд.

ТIайица социалистически декхараш тIехкхоачашдара, производства эффективность балха дикали лакхъяра тIекхал лоаттабеча къоачаме дилла ца дакъа лоац управлене новатораша, рационализатораша, изобретателаша. Цар укх шера кийчъ а яь, производствана къоачаме шерa пачхьалкхена [illegible] пайда беш йола [illegible] рационализаторски предложенеш. [illegible]

[illegible] укх шера ... [illegible] ... ниийса 11 мероприяти а. Цу гIуллакх [illegible] совгIа сом пайда баьд производствана.

Коммунистически къахьегама сийлен цIи яккхара тIехье нарха социалистически ляь а дина вIаштIехьаьнахкай [illegible] 410 гаргга болча болхлочо [illegible] коммунистически къахьегама ударник яха сийлен цIи.

Иштта къахьегаш йолча мехкдаьттагазови управлене коллективана укх шера хьалхарча квартале Старопромысловски района промышленни предприятей коллективашна яхьо даьхача толамий итогаш йича КПСС Старопромысловски райкомеи райисполкомеи карара кара тела Цlе байракх елар. ХIаьта бiъ бетта республикерча промышленни предприятешна даьхача къахьегама толамий итогаш йича КПСС Нохч-ГIалгIай обкома, Министрий Совета, облсовпрофа, ВЛКСМ обкома карара кара тела Цlе байракх а луш, республикански Сийлен улга тIа нахьар ва.

Цу совгIаташа кхы а дикагIа къахьегара ше декхарийла [illegible] мехкдаьттагазови управлене коллективо дош деннад СССР-ен Нохч - ГIалгIайчен автономен сийлахьча юбилейни сийна цхьайтталагIча пятилетка хьалхарча шина шера план Сийлаьь - Октябрь кхаара 65 шу дузача денга кхоачалехьа кхоачашъе. Уж декхараш а тIехкхоачашдеш да. Цу дикаьо ... [illegible] социалистически яхьа [illegible] толамаш а доахаш [illegible] балха [illegible] «ХIуллагIча ... ударник» яха сийлен [illegible] оператор Осипова Мария Ивановна, рационализаци изобретени балха йола инженер Шандыбо Римма Николаевна, слесарь Гуляев Иван Александрович, кхы дукха [illegible] [illegible].

И. КОСТОЕВ

КЪАЬНАЧА БОЛЬШЕВИКАХ ДОЛА КЪАМАЬЛ

Дуккхача дийла республике баьхача ха яхача цаха дина воваш вар Хрисанф Павлович Черноколов — тешаме, денал дола большевик, дина дог дола саг.

Из ваьв 1883 шера цхьоалагIча апреле цу хана Александровск — Грушевски (хIанз Шахты я из) оалаш хиннача городе. Кхувш воагIача хана воллавеннав из рудникашка болх бе, станцешта юкъе дакъа лийцад. Шийн 17 шу даьннача хана большевистски парте вахав.

Цу хенне а тIадиллад цунна кхераме гIуллакх. Цун цIагIа хиний цьайлагIа типографи. Цу чу кепа йийттай самодержавеца, цун сатрапашца, капиталистащца, помещикашца къовсам лоаттабара тIахьехаш хинна листовкаш, тIахьехамаш. Дукха ха дьникъй пачхаьа хьаж йоахича жIалешо — полицейскаша уж мича кепает ца хоаш лелаш. ХIаьта тIеххьара, а из хIама хайна баьлча, жандармаш чулилхаб Хрисанф Павлович волча, чу мел йола хIама кIалтIатохаш чухьежаб. Амма революционерашна хоам хиннаб пачхаьа охранна де лерхIарех, цудухьа ханнехьа нхычахьа дIайитьа хиннай типографи. Цхьаккха а ер бехке ве йиш йолаш дола хIома корадаьдац жандармашта, хIаьта а чухьежа баьлча, ший цIогIа чу нийрчилоавиххаш йийтта а йийтта, набахта чувеллав кхуаш воагIа эIамига саг, цул тIехьагIа каторге а вохьийташ.

Революци хинначул тIехьагIа мукъаваьал Хрисанф Павлович, ше ваьча а хьалхийнача а городе цIавоагIа.

Ше цIанхоачашехьа юкъенода из событешта. Хьинаре дакъа лоац белогвардейцаштен контрреволюцен духьаларча къовсама юкъе. Шахты яхача города ревкома председатель хул цунах.

КIезига бола тIаоттабацлар граждански тIемо. Халкъа бовхам бохабаьбар, моцал ера, хала дар ваха. Болабелар промышленности юрта боахами юхаметтаоттабара бола къовсам. Парте Шахтински окружной комитета секретаралла хорж Хрисанф Павлович.

Цо къамальаш ду митингашка, собранешка, болхлой керда вахар хьадара тIахьех. Цунга ладувгI шахтински горнякаша, шоай низ ца кхобеш къа а хьегаш болх бе йолайолийт рудникаш.

1929 шера кхоач из Нохч-ГIалгIайчу, хIаьта цу сахьате ше дIа а вованийт, хьалха ше цIакхха ца хиннача кердача моттигерча наха. Укхаза кулгалдеча балха хул из, ший низ ца кхобеш болх бу, хадийтац грозненски мехкадаьтта тоатол, хьинаре дакъа лоац Грозни тоаеча, хозъеча. Сона вовзар из 50 шу гаргарча хана, ше валлалца йолча хана Советий депутат хиннa, ше моргаш кIезига хинна саг вар из.

Дайменхи тIом чакхбаьннача тIехьагIа сона вайча персональни пенсионер вар из. Амма хIаьта а салоIаш воагIалуш вацар из, ше могаш яьнхача хана болх беш хилар грозненски мехкадаьттахой салоIача цIен директор волаш. Дукха хIамаш дийцар сона цу хана къаьнача большевика. Цо дувцар ше В. И. Ленин дIаволлаш Москве хиларах, ше цун даьнъа дахьаш Горкера Кремле баьхкараштa юкъе хиларах, Союзий ЦIен Колонни зала ше сийлен ха тIа латтарах, дагалаттар цунна Островский Николаех ше кхетар. Цо дувцар:

— 1928 шера дар из. Соче цхьан санаторе салоIаш вар со. Коляена чувагIаш цхьа эIамига саг вайра сона. Къамаьл дир ах цунца... Хрисанф Павловича хьанховддоу сога «Мишта чIоагIлора болатъ» яха книжка. Белгалйир цун цхьа оагIув: «Iодешаль». Ден из [illegible] Тересса цхьан мишинге «Шерра нырка гаьнаш йалча хенашта кIал Iийне багIа санаторияш. Доккха доадача истоцига тIа «Правда» дешаш вагIа доккха даьнна бIарг шашъамаш а [illegible] Хрисанф Павлович Черноколов. Цунна духхаьна гIалаках кIуи а [illegible] ... [illegible] ... Чернокозовахи шийна чIоагIа хьамаршa [illegible] ... [illegible] ... хаьлтоф... [illegible] ва.

— Баькъда, сен хьадел Коля, — аха дунi Хрисанф Павловича. ... [illegible] большевикнa а. Ах письмо лазир парте Центральни Комитетага Розалия Самойловна Землячка цIерагIа. Правительство [illegible] ... [illegible] ... хьаркhа. ... [illegible]

[illegible] письмо [illegible] ... [illegible] сона Николай. Цо [illegible] дора граждански тIемах...

мохи яйс» даьча партийни балхехи аз лаьрхIа ядар. Из сай вoI санна лоархIар из, иштта дика вар сона из а. «Мишта чIоагIлора болатъ» яха книжка яздаьча: «Хьамсарча доттагIчоа, даделa» аьнна йоазув тIа даь книжка дайтар сона цо».

Ират да яздархочун Черноколовга кхахьийтача письмош тIара хIамаш:

«...Ма гIадвахавар со. Сона а са делела а цIакхха вицвенна вац хьо. Цхьа шоай тайпара дола чIоагIа машш да тхо хьох большевиккий къаьнача гварде вийлах дийлараш. ДагадоагIий хьона, са хьамсара саг, Островскена чура цIи хIана а яйна а яц е йоарг а яц лхаш Iайха ЦК письмо ядаь. Хьо чIоагIа тешаш вар са творчески низех, тешар кхы цхьаниха саг ца тийшшачи бесса. ХIанз куро ала йиш я са, эехьа тийша хьина вац хьо аьнна».

«...Нагахьа санна сона Ленина орден хьалуш ал даь къамаьл Iа дийша дале, хьона, со кхераьрех цхьаниена доагIаш а да хьона из. Сона чу хIана а дукха я творчески уйлаш, чIоагIа болх бе лоаш ва. Кастта Москве захьа дига ва со, граждански тIемах йола материалаш я, майi бетта Соче юхавоагIаргва... Нагахьа санна тIадоагIача шера хьо Соче воагIе, сона-м дага а дац хье цига кхаьчача хьалхарча дийнахьо а хьо сай хьаша хургвац аьнна. Иштта, хьа письмога хьежаш ва со, са эггара кхоачарагIа вола, дукха веза сагI Моарцал да мамийгаI ЧIоагIа кулг лоац ах хьа. Хьа Островский (мама Черноказова сесагах оалаш хиннад цо).

Цкъа крениигзаводе мехкдаьтта чакхдоаккхараш болча хилар Хрисанф Павлович. Из Николая эггара воккхагIа вола доттагIа волга а хайна, болхлоша хаттараш дир цунга, мишта дайзад шо яхаш, тIакха аьлар:

— Тха установкана писатела цIи яла мегаргъйдар хьогI?

Хрисанф Павлович раьза хилар цу гIуллакха, цар эехар хьаллаца дош а делар. Кастта Островске цIи елар установкана. Цу хьакъехьа хоам бир Черноказова Москверча яздархочун цIерагIча цу хана яздархочун сесаг Островская Раиса Порфирьевна директор хиннача музеега, Раиса Порфирьевнас яздора:

«...Новкъоста Черноказова дайтача письмох хайнад сона шун установкана Н. Островске цIи еннилга. Хайнад сона иштта шун установка толамаш даьхалга а. Дег тIара раьза я со оаш толам баьнъя, оаш кхы а доккхагIа толамаш дахар лой сона, массане а кулгаш луаш аз шун. Шун толамех хадаьраша дешаш йоаллаш загаевхар сона шун установка ший цIерах яр. Ма гIадгIоргвар яс Коля оаш толамаш дахарагIа».

Ший яздархочун болх дилла а дина бора цо, цIакхха хилацар бран. Цунна тешал ду тахан, из дIаваьнначул тIехьагIа, вай мехка а, гаьнна цун доаленел арахьа а дахаш долча цун книжкаша. Островске доккхал зора сооцалиэм ахаш бола IалаьматI хоза гIирс хьалбеча ший кулгаша а дакъа лаьца хиларах. Коммунистическа моаршал да шута Р. Островскалгарa».

Н. Островске цIерагIа хуталдена хIамаш дукха да вайцига Грозне.

Цун цIерагIа я улица, кагирхой общежити, клуб, библиотека. Республикасе школашкарча дукхача пионерски отрядаша доккхал а деш лелаш цун цIи.

Писатела сесаг Грозненача хьа Черноказовца цхьана установке, общежите, Никитинеса, клубе, пионерий Дворецe хилар из, мехкдаьттахоаша, комсомолашца, пионерашца къамаьл [illegible] уж болча а ухаш. [illegible] ... [illegible] дар уж.

Хрисанф Павловича дувцар цига, Николайие [illegible] доттагIал мишта [illegible]. Раиса Порфирьевнас [illegible] писатела вахарах. «Мишта чIоагIлора болатъ» [illegible] баьраша [illegible] ... [illegible].

— Москва, Сочи, [illegible] ..., Шахты, Грозный, [illegible] ... музейшка [illegible] ... Николай Островскеи вахарахи творчествахи [illegible] ... [illegible] ... юкъе цун воккхача [illegible] ... дола болшевикнах Хрисанф Павловича Черноколовах дола документаш, материалаш, цун фотографеши письмоши, Коммунистически парте [illegible] ... [illegible] ... [illegible] доцца къаьста масал да цун вахар.

С. ВОРОНИН.

КПСС ЦК майски Пленума решенеш кхоачашъеш

ПЛЕНУМО ХЬОАЯЬ УЙЛАШ

Парти... Из дош къаьстта боча да советски наьха, къаьстта хьамсара да. ХӀана аьлча советски наьха деррига вахар Коммунистически партеца дувзаденна, партес болам телаш доландаь. Вахаре вай яьккха мел йола котало Коммунистически парте кулгал а деш яьккхай. КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председателя новкъоста Леонид Ильич Брежнева яздаьча «ЗӀамига лаьтта», «Юхадийндалар», «Целина», «Дагалоацамаш» яхача книжкай оагӀонаш тӀара дикка бӀаргагу уж котадонаш.

Массаза а фе я вай хьамсара парти, массаза дӀахьалха хьежаш я. Эггара хьалха парте зуй кардерзае езаш йола аргӀанара лакхале.

Парте дешо чӀоагӀо сина,
Ираз кхоллаш да вай
денна.
Парте дешах теш вай...
овлаш
Наьнах — лаьттах тешаш
санна.

Советски наьха вахар, цар хьашташ — из да парте дагарчох керттердар. Советски наьха хьал-тоаро тоалра, цар вахар холдара тӀадерзалаь за парте хьинар, парте уйлаш.

Каст-каста хаза йиш я партех «нана» оалаш. Из — ший бахьан долаш да.

Партех вай «нана» оал...
ХӀана оал «нана»?
Берага нана мо,
Массе а хана
Хьожандаь халкъага
Вай нана — парти:
Хьаькъалца, денална
ГӀоръяьнна парти.

Уж мутӀараш дагаух май бетта тӀеххьарча деношка чакхъяьнначa КПСС ЦК Пленума материалаш ешаш. Цу Пленуме тӀанийцар «1990 шерага кхаччалца йолча ханара СССР Кхачан программа».

Ӏалаьмате лоархӀам дола из политически а экономически а документ дег тӀара къоабалдеш тӀанийцар берригача советски наха. БӀарг дӀа ма кхоачча никъ сийрдабоахаш лепаш болча седкъо санна. бӀаргадайт программо вай общество кхачан продукташца йизза Ӏалашъяра де дезараш. Пленуме къамаьл деш КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Леонид Ильич Брежнева ма аллара: «Программа чулоаца кхачан проблема къоастаеча де лерхӀачоа тӀаберзабаь комплексни болх белга. Цунга яштта хьамара лоархӀамера белгало я юрта боахама шийа санна, цуина гӀулакх деча промышленноста доакъой а, транспорта, торговле болх вӀашы бувзар, вӀашагӀтохар, цар берригa болх бух боа цаш де лерхӀачоа — дакха дикал йола кхачан продукташ хьаяра а нахага дӀелтачийтара а гӀулакх деш хилийтар».

Кхачан программа керттера маӀан белгалдоаккхаш за уж дешаш. Кхачан программа кхоачашъяьчул тӀехьагӀа хӀара цӀагӀа шортта хургья кхашкарен хьайбашкарен хьайоахаш йола продукташ: дулх, шура, даьтта, фуъаш, тӀои, ялат, шенар... МассагӀа да уж — юртбоахамо хьакхоллараш!

Майски Пленуме новкъоста Леонид Ильич Брежнева даь къамаьл а Пленума соцам а чӀоагӀа раьза болаш, дог айдаларца тӀанийцар советски мехка къахьегамхоша. Из къамаьл а из соцам а советски мохи — вай Даьхе хиларах нурал яйташ да.

Советски мехкал хозагӀбар
Дунен чу цхьаьнха бац.
Советски мехка ваь
хилар —
Цул доккхагӀ ираз дац.

Эггара сийрдагӀа, эггара пӀенагӀа йола позви санна я Кхачан программа тӀара цифраш. ШийтталагӀча пятилетка ялат довнихилга юкъера яьрхӀача 250 — 255 миллион тонназа дӀакхачийта лерхӀ, дулх 20 — 20,5 миллион тоннага, шура 104 — 108 миллион тоннага, бьаьдараш 37 — 39 миллион тоннага, сомин номараш 10 — 15 миллион тоннага. Программо чӀоагӀдаьча тайпара, духхьал жилищни, культурин-бытовой объекташ юрта хьалъяра, наькъаш дахнара дӀахецаргда 160 миллион сом ахча. Дукха а миллиардаш сомаш ахча дӀахецаргда кхыдолча гӀулакхашта: удобренеш дукхагӀа хилийтара, юрта транспорт, сельхозтехника шортта хилийтара, иштта кхыдолча хьаштаьшта а.

Эггара хозагӀа йолча стихотворенел хозагӀа я уж цифраш, эггара зовнегӀа долча иллел зовнегӀа я. ХӀана аьлча, цу цифраша хоздергда вай вахар, ӀӀаьхийгӀа хулийтаргья вай Даьхе. Уж цифраш йиза кхоачашхургхиларах тешал деш ба советски наьха къахьегам. Советски саг — шийй мехка да ва. Цудухьа ма хулла дикагӀа болх бе, бернат дукхагӀа хьакхолла гӀерт из. Цудухьа, къахьегамо хьалха хила гӀерт хӀара советски саг.

Хьалхара гӀаьнилг да
Хьу сомайоаккхар.
Хьалхара канилг ба
Кха сийрдадоаккхар...
Къахьегам кхехнача
ДӀахьалхавала —
Хьо хургва тӀаккха
Иъаман сий доаккхар!

Берригa советски нах санна, Кхачан программа хӀара мутӀ, хӀара дош Ӏомадеш, шоай дег чу, кхетам чу дӀачӀоагӀдеш ба Нохч-ГӀалгӀайчен къахьегамхой а. Пленума соцам тӀа аьннад:

«...Гарггарча ханара декхар — укх шера а тӀехьа лаьтта а хьайбаш а лелалечара продуктивность дикка айелга, ялат, дулх, шура, кхыйола продукци кийчъяра паччахьалкхен планаш кхоачаш а тӀехкхоачаш а елга, из шийй ханнахьа чакхйоахилга а, ца йойташ бӀарчча хулийтилга Ӏалашде деза, тӀадоагӀача шерашка юртбоахама производство кхы а сихагӀа айяра тешшаме лард хьакхолла еза».

Хьинар сомадоаккхаш, низ бухбувлийташ да уж дешаш. Кхачан программа кхоачашъяра наькъаш къоастаде, ле дезараш белгалдаха болабеннаб республика хӀара колхозе, совхозе.

Масала, «Энажевский» совхоза коартолаш кхеш болча механизатораша декхар тӀанийцадар хӀара гектара тӀа 115 центнер коартолаш яха. КПСС ЦК майски Пленума жоп луш, шоаш тӀанийца хинна декхар лакхлир цар: хӀара гектара тӀара 180 центнер коартолаш яха лаьрхӀар.

ДикагӀча оагӀонгахьа эргадаьлар гӀулакхаш «Красный пахарь» яхача колхоза шурий-товарни ферме а. Шура ияккхар поточно-цеховой системах дӀадоладаьд, механизаци а яь, аттача даьхад кулгаца деш дола балхаш. ХӀара беттача Ӏаттагара 3000 килограмм шура яикха декхар тӀанийцадар доаркаша. Тахакарча денга хӀара беттача Ӏаттагара йоаккхаш йола шура 400 килограммал тӀехьаьннай. Иштта да КПСС ЦК майски Пленума соцама доаркаша денна жоп.

Газеташа, радиос, телевиденес хӀара дийнахьа керда толамаш довзийт — юртахоша даьха толамаш. Цхьабакъда, духхьал юртбоахамхой хинна Ӏац Кхачан программа уттаду декхараш кхоачашдераш. Берригa советски нах ба из программа кхоачашъеча даьъа лоацаш: мехкдаьттахой, гӀишлонхой, Ӏилмахой... Мехкдаьтта, гӀишлош, Ӏилма тохкамаш — из шеддар эшаш да юртбоахаме. ХӀара советски саг ала йиш йолаш ва:

Советски мехка Ӏоварах,
Доккхал деш вахаш ва.
Советски мехка кхеварах,
Со барнал яхаш ва.
Сай барнал ях аз канашца,
Комсашца барнал ях.
ЙӀа лоргаш даьнха
беркат а
Барнала юкъедаьь.
Мехкдаьтта — из а
барналла
Аз шеддар юкъеихухь.
Сай барнал ях аз
иллешца —
Шена ба хӀара мутӀ.
БӀарг бело, цӀеноиг
лоттарца, —
Дотта-м са карагӀдоал, —
Кховаьча мехка дег тӀара
Аз дӀайха барнал оал.

Се мел вах Даьхе хьесташ,
Къахьегаш вахаргва.
Даьхенна сай къахьегамца
Аз барнал яхаргда.

Кхыйолча профессех бола нах санна, Нохч-ГӀалгӀайчен йоазонхой а ба Кхачан программа кхоачашъеча хьинаре дакъа юкъедаьхь лерхӀаш. Цар хьакхолларгья юртбоахамах, цига къахьегача нахах лаьца стихаш, поэмаш, дувцараш, пьесаш, повесташ, романаш. Къаьстта лоархӀаме я публицистика: очеркаш, статьяш, корреспонденцеш. Къаьгга дола йоазонхочун дош дикка накъадаргда советски сага къахьегамцара безам, хьинар, сакхетам нравственни хоза гойтача. Ӏалаьмате доккха да Кхачан программа советски наха хьалхашка уттаду декхараш. Уж кхоачашдеча салоӀаргдац аьшна хетт йоазонхой пероша я.

Дукха ха йоаццаш Ставропольски крае дӀадихьача советски литература деношка москвоски йоазонхочо В. Олерова аьнна дешаш массеболча йоазонхой дагара да: «Оаха, йоазонхоша, тхоашта мел могар дергда тхой произведенешца, тхой дешаца КПСС ЦК майски (1982 ш.) Пленума решенешта царна пропаганда яран гӀо деча».

ГӀалгӀай литература вай хьалхе — уйхала дикка толам баьккхаб юртарча сага сурт-сибат хьакхоллачa Муталиев Хьамбийкара, Зязиков Бахьауддина, Осмиев Хьамзата, Ведзижев Ахьмада, иштта кхычар. Цар дӀайолаяь традици йӀаьхий а еш, дӀахо яхьа денкарийла ба таханара йоазонхой.

Кера маьхк санна,
Дега илли эш.
Маьхках а иллех а
Нах цхьатарра теш...
Поэта кулгашца
Лаьтта оахаш вaха,
Ахархочун кулгашца —
Иллеш ядеш.

КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Леонид Ильич Брежнева майски Пленуме даьча къамаьлацара кхы цхьаькха а цхьа моттиг хьакъоастае безам боагӀа:

«ХӀама хьакхоллара планаш кхоачашъяра машар лорабе беза вай. Цудухьа, боагӀача боараме лоаттаергья вай мехка обороноспособность. ТӀатеӀӀа а лерхӀачоа тӀанхача гӀерташ а къовсам лоаттаберrба вай дунен халкъашта юкъера кхохкам кӀаьдбара — политически а тӀема а кхохкам кӀаьдбара».

Ӏалаьмоте доккха маӀан дола уж дешаш хӀара советски сага дег чура арадаьлча санна да. Селла хьамсара, деза хетт уж вайх хӀаранена. Да а дац таханарча дуней тӀа машарал лоархӀамегӀа цхьаккхе а хӀама. Машаро мара дӀачӀоагӀдац къахьегамо хьакхоллар. Машар хилча-м,

Кхы ца эшаш
Хургда герзаш.
Могаш воацар —
Хургва верзаш.
Балийво
КӀайергьяц нана —
КӀайергья из
Духхьал хацо.
КӀантий хургбац
Вай дӀабехнаш —
Фийгаш хургда
Лаьттах дехкаш.
О, ма хоза
Дош да «машар»...
Лакъта гӀолва
Цох ца вашар!

Советски наха шоай сил дукхагӀа еза парти, парти йоландаь шоашта ираз, бернат, йовхал телар. Парте шоашта хьалхашка оттадаьча декхарех цхьанике а дитадац советски наха кхоачаш ца деш. Шеко яц аргӀанара декхар а — Кхачан программа советски наха йизза кхоачашдергхиларах.

«Кхачан программа кхоачашъяро, — аьннад новкъоста Леонид Ильич Брежнева, — миллионаш болча советски наха тӀатеӀӀа къахьегилла дӀалехаргда...».

Парте шоашкара дӀалехар дизза дӀаделли кийча ба советски нах. Царна юкъо — вай республика къахьегамхой а.

Ираз долаш болх хийба шуй! — ала безам боагӀа царга, — кхоачашхилда дага мел латтар!

ГАГИЕВ Гирихан.

Доазол дехьара

ИЗ ДИЦДАЛИЙТА ДАГӀАЦ

ЧЕХОСЛОВАКИ. Долаш да хӀара сага дега чу гӀайгӀа йоассаеш, лазар деш, эгӀазвугаш дола денош. Цу тайпара ди да 10 июнь. Долаш да набат санна декаш дола денош. Цу тайпара да Лидице яхи дош.

1942 шера 10 июне — новаткъа шу хьалха — Прагана гаьна йоаццаш илла Лидице яха чешски юрт йохаь кӀалаькьый гитлеровцаша. Юртара берригa маӀнах топаш а теха боабаьб, кхалнах Равенсбрюк яхача нах боабеча лагере дӀабахийтаб, хӀаьта бераш, новкой карара увзадеш хьа а доахаш, Хельмно яхача польски города юкхе хиннача концлагере фургонача — душегубкача газаца доадаьд. Из даь хиннад Р. Гейдриха, «Чехен Моравен протекторате» нацистски наместник хиннача, кхоалагӀча рейха эггара къизагӀа барех волча зуламхочоа покушени лр бахьан долаш.

Фашисташа лаьрхӀа хиннад Лидице лаьттаи тӀара дӀадьикха аьнна. Цар белам хиннаб юрт лаьттача моттигера лаьтта аьха Ӏодилла, хӀаьта цуй цӀи вӀалла ца хиннар санна йицъялийта. Цхьабакъда, оккупантий уж къизза планаш кхоачаш ца хулаш йисай. Котало йоаккхаш тӀадоагӀача Советски Эскаро чехословацки лаьтта мукъадаьнкхад. ТӀом чакхбаьнначул тӀехьагӀа берригача мехко новкъостал даьд Лидице юхаметтаоттае. ГӀишлонхошта новкъостал даьд Прага баьхнача иагирхойи студентийи Дерригдунен эггара хьалхарча фестивала делегаташа. Лидице аьнна цӀи тиллай итташ долча мехкашкарча юртех, Лидице аьнна цӀераш тенхай берех.

ХӀанз из юрт цунна уллув лдача юртел бе башха яц. Бакъда цига хинна трагеди йицъенна яц, Лидице яха дош хьалха санна Хатынь, Орадур, Крагуевац... яха дешаш санна дог тохадолийташ декаш да.

СУРТА ТӀА: Лидицки мемориальни музей (аьрдехьара аьттехьа): Лидицки къаман комитета секретарь Шуникова Мария, Лидице баьха, из уназара трагеди лайна бола Полещукова Вера, Ерабкова Милослава.

ЧТК — ТАСС сурт.

АПН интервью

НАТО харцдараш дувц «советски кхерамах»

Оаха къамаьл ду Берлина Дунен халкъашта юкъерча пресс-центре Имельда Феррентаца. Цу кхалсага хьакъехьа кӀезига легендаш хьийдаьдац малхбузехьарча мехкий пресса. Ши шу хьалха Имельда, дунен халкъашта юкъерча секретариате ше болх баьча Брюсселерча НАТО штаб-квартирера дӀа а яха, цӀаьхха яйна дӀаьлъча, газеташа ялдора из «къайлагӀа йихьай» яхаш. Вожаш бар, тӀаьльтта гӀулакх нервашa ла а ца лайна, ше-шийна теха сенай моттаw. КховлагӀа бараш...

— Аз уйла а яь дир из хӀама, — оал Имельда Феррента цу дерригача дувцараштa жоп луш. — 1979 шера март бетта НАТО шийга хина гӀулакх дӀа а кхесса ГДР дӀалхар Урзель Лоренцен. Цо даьча хӀамо никъ хьийхар сона. Итт шера даьд аз эскаре гӀулакх, царех ворхӀ шера — НАТО. Болх беш яр со цу организаце дунен халкъашта юкъерча секретариата французски мотт леберашта йолча бюро. Цига французски меттала доах къайлагӀа документаш, решенеш, докладаш, протоколаш, НАТО совета кхыдола документаш. Аз юхакидора «къайлагӀа» аьнна гриф тӀа а латташ дола дукха лоархӀаме документаш. Сай бӀаргадайнад сона ВӀашагӀкхийтта Штаташ а, НАТО а дунен тӀом кийчбеш хилар.

1975 шера Европерча кхерамзлени цхьан гӀулакхаш леладдарен совещани хиннача хана, догдовкаш хиннар со НАТО шин политика хийца а хийца ховдам беш йолча... рекомендацеш кховчаьнъю ... Амма ... НАТО ... Хельсинке совещани ... НАТО программа проект, тӀанийцар Европе американски керда ядерни ракеташ дӀанийцьяраь йола решени.

хьалхашка ца уттайча а ца йоалийташ хилар. Кхыча наькъаца гера хьаделга сих дарн тӀема кийчо яра дикза даргдоаца хӀама хиларах общественность тешае йиш йолаш яц НАТО. Цхьайола цифраш шоаш бегӀаш дагадувц, уж нийса хилар цхьанна а хӀамашца бакъ я ца деш. Уж духхьал Ӏотӏахец наха, дезинформаци е а кхерабе а дагахьа. ХьалхагӀа, масала, дувца болалу советски пхе е итт кемах, хӀаьта кӀира даьннача гӀолла Луиса тӀкъо кема ду царех, царна тӀатох хин кӀал гӀолла лела лодкаш. Цул тӀехьагӀа из цифра цкӀаьнха хуиц. ХӀаьта уж дагалийца харц цифраш моллагӀча сага йӀазача, из увзара а ваьле «Малхбоалехьарча кхерамах» теша волалу.

Иштта болх баьб аз Центральни Европера герзашлара низаши герзаши кӀезигдара (СВСВЕ) Вене еча переговорашка НАТО фу де дагадолаш а хьахьонхаш долча дукихача документашца. Цар хьагойт хьалхе а дага а лувцаш цифрашца еча манипуляцей гӀоцца НАТО цу переговорашка шийна гӀолле йолаш дола гӀулакх оттаде гӀерташ хилар.

Социалистически мехкий герзашцарча низай потенциалах йола НАТО данеш долаш долчоа баьна я, хӀаьта из, долчча бесса аьлча, йовзаш а дина лоархӀаш а йолча машарен конфликтни ситуацей дешаш тохкаш йолча малхбулехьарча институташа тӀехьарча хана даьча балхех хьацинараша а бакъ деш а да.

Хаттар: Фу аргда Ӏа Центральни Европера герзашцара низаши герзаши кӀезигдарах йолча Венерча переговорашка НАТО де лерхӀарехи тактикаех?

— Са гӀулакх хиннача дерригача документех къаьгга гуш дар. НАТО, хӀаьта эггара хьалха США-и ФРГ-и, шоашта ... кхерамаш ... Центральни Европера тӀема конфронтаци ... НАТО ...

ца социалистически мехкий границаш НАТО шпионаша шоай балхаш дара шерра хьаелла лаьрхӀа хӀамаш. Из духхьала а харцахьа кхетаде йиш йоаццаш а гуш да АС 276-Д (79) I (NATO SCRET) яхача НАТО документех. Из я СВСВЕ йолча болх бара группа йизза йола отчет. Къоастталаь аьлча, цу тӀа йоах: «1978 шера июнь беттa иттлагӀча дийнахьа дено 28 денга кхаччалца ВӀашагӀкхийттача Штатийи Германе Федеративни Республикан викалаша дуаца оттадаь дувзаденна гӀулакхаш довзара гулъенна хиннай болх бара йола группа». Тернал де деза, уж довзара разведывательни центрашкара специалисташ баьхка хинна хилар. Царна ха лоаш хиннар дар духхьал шпионаша уж мел пайдаш хургда. Цу заседане документаш тӀа дӀаяздора, малагӀа гӀулакх да «разведывательни болх целевой лостам болаш бара» новкъостал дергдар, малагӀчо аттагӀа хулийтаргда «разведывательни болх бе», фуд царна юкъе бокъонца «разведывательни служба терхам тӀаоховргбар».

«Дувзаденнача гӀулакхех советски территоро тӀа лай да эзара анализ» яхача разделе ... пункта тӀа йоах: «... лоархӀам болаш дац дувцаш дола гӀулакхаш ... доахаргдолча еррига территорен тӀа разведка болх тохаме лелар».

Хаттар: Хьога ледуаргӀаш, фрау Феррент, цецвоал дувцаш дола деррига документаш селла дика а нийса а дагадарах.

— НАТО дукха къайлагӀа документаш дика довзаш я со, хӀаьта хӀара сай лаьна нийса хилар йийшача хана ... а я со. Амма ... НАТО ... шерашка НАТО машара дагахьа хилар е ... документ ... дац ... хӀаьта деррига ... документаш ...

«ПаргӀатача дунен» сибат

АМЕРИКА ЦХЬАЬБАРАШИ ОБЩЕСТВАХ ДӀАХОАДАБАЬРАШИ

Джозеф Чевис ва из, 45 шу да цун. Сан-Францискерча чубаха цӀа доацача виъ эзар сагах цаӀ ва из. ТӀехьарча пхе шера улица тӀа ва из вахаш. «Ӏовужаш дола гали да са, — йоах цу хьалха шофер хиннача саго, — юа-мола хӀама я наха дӀаникийсача консерви банкашта чуюса хӀамаш».

Киса доалаш ихьа цаӀ а чувахи моттиг я йоацаш вола Альберт Пирпоит Вашингтона улицаш тӀа ва шийй Ӏовжалга хьежаш. ЦӀа доацаш болча дукихаш кхыбарий а санна, Вашингтоне сагӀо дехаш лелаш наха денна хӀама мара, цхьаннха а доход яц цунна тӀайовгӀаш... Наха «бӀехна хӀамаш чухувсача ларканишкара лази» аьнна цӀи тилла йола Диана яхаз къаенна кхалсаг а сагӀех яхаш а шийй тӀеххьарча деношка. Шортта руакъа дола нах бахача Хьюстона пригонаш йолча районе кхоаиента даха дог доацаш чура мух дӀабодаш латт Нью-Джерсера венача бе болх боацаш висача сага...

Чубаха моттиг а йоацаш улицаш тӀа Ӏеш бола нах 200 эзар саг ва США. ХӀанзарча ханарча бродягех дукхагӀбараш, язду «Ю. С. ньюс энд Уорлд рипорт» яхача журнало, хӀама а эргабьинабац, «сийлахь-йоккха депресси» хиннача хана американски наькъашка гӀолла лелаш хиннарел.

Американски журнала деча тешалах, кӀезиг-дукха а ахчилгаш хулаш болча царех кӀеззига бараша бийсаш йоах мезий гурматаш хьувзача маьхах нах чубутача моттигашка. Цхьабарашта цаха гӀо дара йолча организацешка корайоагӀа Ӏе моттигаш. ХӀаьта ахчах хӀама а доацаш цхьаннахьа чубала моттиг а ца корайоагӀаш бисараш шоаш е езаш ба шоай гӀайгӀа. Уж «кулг дӀатоха йиш йоацаш бараш» Вашингтона улицаш тӀарча вентиляционни решеткаш тӀа. Сан-Францискан Нью-Йоркан причалашка, Портлендеи Хьюстонеи трущобашка ба бахаш.

Чубаха цӀа доацарех дукхабараш шелало, мацало, тайп-тайпарча лазараша — тотбаь хьувзаш ба. ХӀара Ӏай шелала беш бола нах мелаб ховш дац бокъонца. Цхьабакъда, лерхӀаш да уж массехи бӀаь хургa аьнна. Кӏезига яц нах чура дӀа а баха латтийсача тишача пӀеношка баха хайша оникхарабаьнна нах цар шоай бехка йойнача цӀерашка баьга моттигаш а. «Джунглей законех дах тхо», — йоах Боб яхаш волча 70 шу даьннача бродяга. Цун «цӀа» да Вашингтоне паччахьалкхен департамента здание гаьна йоацца моттигера вентиляционни решетка.

Специалисташа - социологаша лерхӀачох, экономикера хьал тоадаллалца йолча хана тӀа-тӀа дукхагӀа хургба чубаха цӀа доаца нах. Ситуаци лертӀарйоах тӀема-промышленни комплекса тоар де лаьрхӀа Рейгана администраце дакъа дайнараштa гӀо де хьежаю ассигнованеш кӀезитьяро. моттигашкарча организацей торонаш эшаяларо. Масала, социальни Ӏалашон Чикагски управлени шийй балхахоех 400 саг дӀаваккха везаш хилар. Город «лоранра эскара» викалаша даьча хоамех, бюджетни ассигнованешта 48 эзар доллар тӀерадаккхар бахьан долаш къебараштa мах боацаш телаш хинна обедаш ца телаш социале дийзад.

Цхьабола чубаха цӀа доацараш духхьал улицаш тӀа бов. Цу тайпарча моттигех цаӀ кийсъелар ео шу доладеннача хана. Манхэттена тротуара тӀарча картонни яьшка чу Ӏеш хинна Ребекка Смит шелала еннай...

Вячеслав ТОНЬЯН. (АПН).

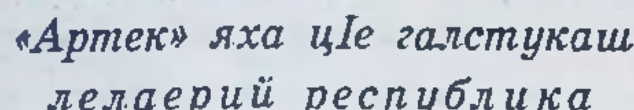

«Артек» яха цIе галстукаш лелаерий республика

ЯЛТА. Ерригача союзни республикашкара а дуьнен тайп-тайнерча мехкашкара а 30 эзар бер хIара шера салоIаш хул В. И. Ленина цIерагIча «Артек» яхача Ерригсоюзни пионерски лагеря. Из—Крымерче здравницашна юкъе эггара йоккхагIнерх, эггара дарIатагIа хиллачарех, дикагIа толаь а хоттаь а. IаьржачIа форда инзегерIрарIа кипяннатр. Ершара бсарала мотт бу эггара агIа «Артека» пхе лагеря корпусаш.

Архенара каникулаш ухаза дIахьош зургдолча бераша аргаш сакъердаме экскурсеш, туристиски походеш, спортивни къвьаш, хIаьта цул совгIа хоза форд а ба юкъе.

1925 шара кIиашагIаьелла «Артека» хьа лагерь берашна селаIнийтерш хьелеххуш йоагIача тIехьенна коммунистически кхетам бабарейн дешаш цхьана тардеш бола мехка эггара хьера диш къин тайпара учреждени хиннa дIахтIай. Цу хьакъехьа карагIделлина дохкина гIуллакхаш бахьан долаш пионерлагера еннай Къьхьегама Цlеча Байракхан Хаьжан Доттагlалин орденаш.

СУРТА ТIА: «Артека» дуккхача къамел йола пионерш.

А. ОБУХОВСКЕ сурт.

ТАСС фотохроника.

ЯНДИЕВА ТАМАРА — ФЕСТИВАЛА ХЬАША

Дерригача дуьне тIа дIайIла а хIара нхоалагIча шера Узбекски ССР столицe Ташкенте дIахьош йола Азерча, Африкерча, Латински Америкерча прогрессивни кинодеятелаша дакъа лоацаш йола дуьнен халкъашта юкъера «Машар, социальни прогресс, халкъашта юкъера доттагIал» яхача девизагIа чакхйоахаш йола кинофестиваль. Укх шера хилар VII йола арIагIанара фестиваль.

ТIехьара шуш VI-VII белгала я НохчI-ГIалгIайчениш ширацIинаршавардаа Цу шинара хьаша йолаш дакъа лоацаш хиннай вай республика къона актриса — Нохч-ГIалгIой АССР сIаьелла артистка Яндиева Тамара. VI-ча фестивале Яндиева Тамарас дакъа лаьцар цига гойтай хиннача «Бабек» яхача азербайджански кинематографистийн дахьнача фильме роль лоазаш хиларца.

VII кинофестивале гойташ дар Тамарас керттера роль лоазаш йола «Драконa шу» яха, шиъ кортамукъале къахачи киттайска нилитари-сташта дукхьа гIеттa уйгурски халкъа историе сийна фильм ОагIуе гойташ доли фильм. Тамарас укх фильмо кхеллад фаьлг сиина йоцаш йолча уйгурски йоIа, китайцашта дукхьал гIеттача уйгурашта хьалха эттача бокъонца хиннача легендарни йоIа Маймхана сурт-сибат. Укх деношка цигара дIа а хьа, цу фестивале гойтаза хинна, хIаьта хаьна Грозне хьахьокхаш долча арчиетинский сириайски, индийски фильмашка хьокхаш гу хайна Тамара.

Шоай кинозрителашна гойта массен мехка кхада «Дракона шу» Интта вай мехкара зрителашта мехтала, Тамаре хеллам бокъаргда, бехан тIа а эшарба долаш делхьарга кино дезарига я.

Б. АБАДИЕВ.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

ЛОРАЛЕ АППЕНДИЦИТАХ

Берашта хулача аппендицит яхача лазарах дахарцгаца тIа безам бо, из лазар кIеззига а хьайна дола бер дакъа-воаноша ма хулла сихагIа берий хирург волча доаладе дезалга дIахайта, хIаьта хилча, из теркал ца деш, тесса дитача цо оспожнеи луш хиларах. Оспожнеи сиха аппендицит волча сага дарба де хал агIа дa, хIаьта цхьаза из геттара во хахкадолаш а хул. Геттара хала аппендицит дола бер нийсдол, лора хьахьашкa шш проблема отт: сихагIа диагноз оттаври, лазаро сиха оспожнеи дIаяхкара дарба дари.

Аппендицит — из да берашта юкъе дикка даьржа хулаш дола лазар, цул шиш тайпара белгалонаш я: белгалдаккха дола бераш хулача дола аппендицит бокъхагIчара хулачул халагIа дола, цул совгIа, из ручаа дакхха а халагIа да. Из дувзадена да из лазар дола берий духха хулаш хиларца а из лазар хьайча цхьан моттигера а ца лазаш ерригa чу лазаш хиларца а.

Берий чу-м цкъаза лазаIоаккхаш хул респираторни инфекциеш, ангина, пневмоние. Цу тайпара моттигаш нийсъелча диадалинйта йиш яц аппендицит хьайна хила тарлургIа, бер хирург волча консультаце дига дезалга. Из хьинилла шиш хаьнахьа хала доза деза цуш цхьадола юккхьанаш хьисанаш, белгалонаш, уж хайначул тIехьагIа бер чехка лорaта дига деза е цунга хьайна воа.

Хоьш да цхьабола даьнa-воаноша бера че лазаяльча, шоашта лазара бахьан ца хой а чеш тIа IIайха тредка еххаш хилар. Аппендицит долча сага цхьаккха тайнара тIайнилла мегаргьяц. IIайха грелка, цо халагIбола оспожнеи йолийт е цох цкъаза деш а моттигаш нийсду.

Аппендицит хьхьангара белгалонаш да беро хIама дуъаш ца хилар, саготтадеш хилар, чу лазаш хилар. Чу кIеззиг - кIеззига лаза йолаш, тIаккха кIалда цa а социалa. Юккъьара ерригa чу, наьнна улга кIалара, цкъан долчарa лазаш хул. Цул тIехьагIа лазар доалашдолаш кхайкарича а дIа-са хьайна а дола а чеш тIа моттигаша а дола йолx, бакъала оакха совгIа.

Берий ца хаддаш дог кердадаш, температура 37,5—38 градусага кхачадча ла-луш хул. ХIаьта, аппендицитa геттара хала форма йолаш хуле из 39 градусага кхоачаш а дакхьа а хул. Лазар хьовха хаьна багара мотт белгалонаш, цIена хул. Бахьана хьайли, дай-бийца дакъна метта тIа кIай весса гIоа тIаюж, бокъаду. Цхьабола унахойче йнийлу.

Из берашта кхерам тувцaш дола лазар цини хаьнахьа дIадаккхар дай-воаной кара да. Хьамсара дай-воаной логарагIо цо дехаш ма диталар че лаз са лаз оалаш дола бер, хьоаницa ма дехнилаш из лорашка дигар.

Шайнча диадалийта мехаргадл цу лазарах дукха, юкъера лаьрхIача 0,4 проценте, бераш довш хилар, хIаьта кхо шу даланна дола бераш иттаза дукхагIа дов. Цу масадаьа тешал ду унахоучина дай-ноаной лорашка да де а да гIеттaш, геттара сиха лорагара гIо деха делаш хилар.

Г. КИСЛИЦЫН, № 2 йолча горбольница берий хирургп отделение заведующий.

Ж. ТУКАЕВ, берий хирург.

ХЬАТIАККХАЬЧАД БЕРИЙ АКХА

Чаккдьлнад дешара шу, хьатIеттад бераша IалаIмате кIоагIа дешаш салоIаш. шоай могаIаш тоеш дола ахка.

Нохч-ГIалгIайчене дукха а бераштa салаIа а сакъерда а моттигаш, къьаста а из гIулакх дика кхоачашдоапионерски лагерей. Укх шера цига салоIаш а шоай могашал а тоеш хургва тхьо зар совгIа бер. Республика эггара хозагIча моттигашка яд уж лагерш. ХIандахьа беза хьаьнал бьн тIаьнида бераш «Лоаман шовда», «Раз-

дольє», «Смена», «Спутник», «Хин тсатолг», «Зорька», «Энергетик» яхачех нахьчен пионерлагераша.

Укх шера Нохч-ГIалгIайчерча «Доттагlал» яхача пионерлагере салоIаш хургда вай республикица доттагIал долча Венгерски Халкъа Республикерча Комаромски областера бераш.

Хозен сакъердамен са а лела, шоай могашал а тоаяь цIадерзаргда бераш, тIадоагIаш дола кера дешара шу дика дешаш дIадолдарг е.

А. БЕК.

Оаха яздаьчун лерагIа

Укх шера 13 май «Сердало» газета тIа кепа а теха арахьар «Автобусаш расписанех лелаш» яхaй корта а болаш йола тха рейдови бригада материал. Цу тIа дувдар Нохч-ГIалгIай транспортан управленеча чуйоагIача пассажирски автотранспортни предприятешкара рейсагIа арадла езача автобусех дукхахараш шоай маршрутех ара ца йоалаш кхоаш хиларах. Из болх чIоагIа эсала а тесса а лелабеш хиларах рейдови материалa тIа цIенхаштта критика йир Шалински АТП коллективаша. Укх шера 30 апреле рейсагIа цхьаккха автобус арайалазар цу предприятера.

Цу рейдови материалах лаьца тхона жоп а лупа, Шалински АТП директора Я. Юсупова тхога хоам бу цу тIа мел дийца хиина хьовлабоацца предприятенатера болха тIа хиина хиларах. Укх шера 14 мас пятиминутке водителашца 17 мае АТП инжинерно - технически белхловнаш йийцай рейдови материал.

Апрель бутт бовча деношка автобусаш маршрутех араюлийтара бола болх цIенхаштта тоабара тIаеппаль хоадамболлаш йола мероприятеш нийсьяь, уж кхоачашдарах мал бетта автопаркa хиндa апсзра коэфициент 0,69-ага дIакхоачьяь, планагIа хила езар 0,68 мара йоацаа, графиках автобусаш лелайтара задани а толаме кхоачашдир.

Укх шера 27 апреле тха газета тIа араьйнnaр «Наьха хьашташ кхоачашду» яха Малгобекски райпоерча Инаркъерча шевлини пехах лаьца дуоцаш йола корреспонденции.

Цунах лаьца МагIалбика халкъа депутатий городской Совета исполнительни комитета председателя заместителя А. Н. Березенкова дерзаш далла газетага. Цу тIа цо йоах: «МагIалбика горисполкома хоам бу «Советский» яхача совхозо 1982 шера кхоалагIча квартале ремонт ергья Инаркъерча быта Цlенна».

ДIАХЬОШ ДА 1982 ШЕРА «ИЗВЕСТИЯ» ЯХАЧА ГАЗЕТА ЯЗЛУПГА

Цунна эзвала йиш я «Союзпечать» ерригача пункташка, бузаме ерригача отделенеша, нельйоазуш общественни дIа-хьа доаржадераша гIолле.

Деша баха ловчар ТЕРКАМГА!

ГРОЗНЕНСКИ ПЕДАГОГИЧЕСКИ УЧИЛИЩЕ ДIАКХАЙКАДУ 1982 — 1983 ДЕШАРА ШЕРА, ОЧНИ, ШКОЛЬНИ, ШКОЛЕ БАХА ХА ПОАЦАРИИ, СПОРТИВНИ ОТДЕЛЕНЕ ДЕШАРХОЙ ДIАЭЦАШ ХИЛАР

Училище чийибу юкъерчa классай хьехархой, физкультура хьехархой, берий бешамашна лелеша бераштa кхетамлураш. 8 класс йьхкараш дIаийбу йиичон отделение:

Юкъьханарча классай хьехархой, бокхагIбола пионерхоaштер (дешаш яхкха еза ха 4 шу);

Юкъьханарча классай хьехархой, бокхагIбола пионерхоаштер (дешаш яхкха еза ха 4 шу);

Берий бешамашца лелешен бераштa кхетамлураш (дешаш яхкха еза ха 4 шу);

Физически кхетам лу хьехархой (дешаш яхкха еза ха 4 шу).

Берий бешамашен лелешен кхетамлураш (дешаш яхкха еза ха 4 шу). Заявленеш дIайбо 1-ча июне дена 31 июлага кхачалла.

Заявленеш дIачулу училища директора цIерагIа ер документаш а долаш:

а) дешарах дола тешал (подлинник);

б) 6 фотосурт (бодрам 3x4);

в) № 286 йола лорий справка.

БархI шерарен юкъьера школаш оценкам 4—5 йолаш чакхъаьхкарa дешар хьовзара экзамеаш а йоацаш дIачупу. Вокхар, 8 класс аьчкараштa деша дIачуцара экзаменаш хила еза зрсий меттала (диктант), математика (дувцаш). 10 класс аьхкараша школаш отделене экзаменаш хила еза зрсий меттала литературахи (сочинени), математика (дувцаш). «Юкъьханарча классай хьехархо» яхача специальностагIа а школе баха ха йоацарашта йолча специальностагIа а деша ховшараш музыкальнохалара гуллакха миштаб хьокха толхамаш тахбоах. Физкхетамбалара хьехархой специальностагIа деза ховшараша ихы тIа шоай специальностагIа йола экзамеаш яла еза.

Деша оттара экзамеаш хул 8 класс аьчкараштa 1 августа дена 20 августaга кхачалла, 10 классаш 21-ча дена 25 августага кхачалла.

10 класс аьчкараштa дIачуэцара экзамеаш хургьa 1-ча дена 21 августага кхачалла, чакхьаьчкараш дIалаберьга 22-ча дена 26 августага кхачалла.

Дешара шу дIадолалу 1 сентябре. Деша дIайдарача общежити а стипенди а хургда хила юкъьара положенегIа доагIача тъисапе.

ТЕЛЕВИДЕНИ

10 ИЮНЬ

I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».

8.45 — С. Прокофьев. Номер 7 йола симфони.

9.05 — «Клоунекъара клуб».

10.05 — «Диканшара бIаьха ниьх». Телевизионни дукхасерийни художественни фильм. 3-ча сери.

11.15 — «Кердадараш».

14.30 — «Кердадараш».

14.50 — Документальни фильм.

[illegible]

15.55 — «Ерсий литература». «Сакъердамe вах смена». Фильм 2-гIа. «Мекки гIалатахар».

16.15 — П. И. Чайковски. Пхелагlа симфони.

17.45 — «Подвиг».

18.15 — Миллионни денисси университет. «Кхачан программа — Ерригача халкъа гIуллакх».

19.45 — «Тахан дуьне тIа».

19.00 — «Хьамьa доэараш».

19.15 — «ДоттагIал». Телевизионни журнал.

19.45 — «Диканшара бIаьха ниьх». Телевизионни дукхасерийни художественни фильм премьера. 3-гIа сери.

21.00 — «Ха».

21.35 — Художникех дола дукъхарчи. РСФСР халкъа художник ССР ПачхьалкхаIа прeми лауреат Б. В. Щербаков.

22.00 — «Тахан дуьне тIа».

22.20 — «ЭдгарГуцар — тела заххарь». Киноприключени.

II ПРОГРАММА

8.00 — Гуйранара гимнастика.

8.20 — «Вачкаахаллайa доарлаш бола гIулакх». Iилман - популярни фильм.

8.40 — «Дело рядового Деева» яха телевизионни художественни фильм.

[illegible]

18.30 — «ДоттагIал оиьтах берkaн дола. Вьнарий республикерча поэтораш грозненски болча хьошалла».

19.00 — П. И. Чайковски цIераргIа дуьнeн халкъашта юкъера конкурс кьхьелаш. Сретий. Ерекcолер. Дерезора уралаш П. И. Чайковски. «Лебединое озеро» яха балет. Передача (18.30) «Бийса дадалахь йола хьа шуш. бераш».

21.00 — «Ха».

21.35 — «Лебединое озеро» яха балета дIахьовзар.

11 ИЮНЬ

I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».

8.45 — «Иэзи гIалгIарен юкъерен».

9.35 — Телевизионни документальни фильм.

10.05 — «Диканшара бIаьха ниьх». Телевизионни дукхасерийни художественни фильм. 3-гIа сери.

[illegible]

II ПРОГРАММА

8.00 — Гуйранара гимнастика.

8.20 — «Мирaж». Телевизионни художественни фильм.

[illegible]

РАДИО

10 ИЮНЬ

8.10 — «Юртара ахара (тIалгIай меттала).

7.15 — «Грозненский рабочий». «Комсомольское племя» газетaш обзор.

7.25 — «Сердало» газета обзор.

7.30 — Передачий программа (эрсий меттала).

7.40 — Передачий программа (тIалгIай меттала).

[illegible]

11 ИЮНЬ

8.10 — КПСС ЦК майски (1982 шера) Пленума сецьяда — вахар. «Юртa сольпольни къа» (эрсий меттала).

[illegible]

ХААТТАМ

[illegible]

«ПЕТРОЗАВОДСКМАША» МАРКА ТIАЛАТТАШ

Карелe Онежски Iама йистошка йгIа йоккхача предприятe — В. И. Ленина цIерагIча Петрозаводскерча машиностроительни производственни объединени («Петрозаводскмаш») — корпусаш. Цу предприяте арахех хIаьхарча хахара, дукхагIча ма ше сахна ихы йоацаш яра я йолаш, целлюлозно-кьахата а химически а предприятешта дийменгарчен доазол арахьарчен — йола оборудовани.

Къвьстта беркате бувзамаш доттаду предприяте доаца чIор тIадоаллача хьаьхалеарoнанна а сан тIоa болча болаштта хIай. диаметр 9 метри 25 метр лакхе йола, лакха концентраци йолча махьата маса лаьркнахi бассейнаш. Цу тайпара 25 емкость дIаяхьхийтай Болгарерча. Чехословакерча, Румынерча. ГДР-ерча целлюлозно-бумажни комбинатана. Вежарийха долча механашна Нарелера кхьачай шитта 125 дисковай хьайра, 30 сушильни камера, хьальга арагеташ.

(АПН).

1982 шера СССР ПачхьалкхеIа премин накъйната белгалъь сценарей автор а телережиссера лелаш а нашнаь Г. И. Зубков (сурта тIа), «Париж. ХIавап Маяковский?» яха телевизионни документальни фильм «Париже сийрсаш», «СССР — Франце доттагIалeни цхьана гIулакх леладарeн маршрутегIа» яхa телепередачаш бахьан долаш. Производство — СССР Гостелерадио «Экран» яха телевизионни объединени.

В. САВОСТЬЯНОВА сурт. ТАСС фотохроника.

ЗУЛАМЦА — ЛИРА КЪОВСАМ

[illegible]

Судебно-следственни практико хьалоIташ мa хьалара уж тайна зуламаш дана кертера бахьанаш да общественни духалдара уйлаш, цхьабола дахкарча нийсаргани фоадальна тIаьхьна идеологи, дезлбар, кхалиня букъо болбьар.

[illegible]

М. Г. МЕРЕШКОВ, Назьаре район прокурор, юстици советник.

ТХА АДРЕС: 364007, г. Грозный, Маяковски, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-15-87, редактора заместителя — 2-15-07, ответственни секретаря — 2-24-16 [illegible]

НАШ АДРЕС: 364007, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-15-87, заместителя редактора — 2-15-07, ответственного секретаря — 2-24-16 [illegible]

«Грозненски рабочий» издательство типографи. Маяковски, 92.

Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92.

Заказ № 2434

Газет арадуьл шинарен, ерси, шоаттен деношка